

A közepes jövedelem csapdájának elkerülése

A cikk arra keres válaszokat, miként kerülheti el egy ország azt, hogy a reál GDP tekintetében hosszabb távon megragadjon egy közepesnek tartott szinten. A kitűzött cél érdekében a cikk elején bemutatásra kerül a „közepes jövedelem csapdája” néven elhíresült közgazdasági elmélet. Ezt követően Dél-Korea és Szingapúr tapasztalatainak részletes áttekintése megoldásokat kínál ahhoz, hogy egy ország túljusson a közepes jövedelem szintjén. A cikk a két ország tapasztalatainak összegzésével és a következtetések megfogalmazásával zárul.

Kulcsszavak: közepes jövedelmű országok, gazdasági növekedés, felzárkózás, intézmények, oktatás

Avoiding the Middle-income Trap

This paper attempts to find answers how a country can avoid to stuck in a middle-income level. Accordingly, the beginning of the paper describes the theory of the so called “middle-income trap”. After this are presented the experiences of South-Korea and Singapore, which can represent solutions on how can a country pass through to the middle-income level. The final part of the paper summarizes the investigated case studies and draws conclusions.

Keywords: middle-income countries, economic growth, catching up, institutions, education

1. Bevezető

Az alacsony költségekre építő fejlődési modellről a magas minőséget és innovációt előtérbe állító fejlődési modellre történő átmenet a legtöbb feltörekvő gazdaság számára gondot okoz, emiatt megrekednek egy közepesnek tekinthető jövedelmi szinten (Gill & Kharas, 2015). A szakirodalmi eredmények szerint a fejlett intézményrendszer kialakítása – ide tartoznak a demokratikus folyamatok is – kiemelten fontos az említett átmenet szempontjából (Győrffy, 2021). A cikkben arra keresek választ, hogy miként mehet végbe a gyors intézményi fejlődés, ami szükséges az innovációra épülő fejlődési modellre való áttéréshez, vagyis a magasabb hozzáadott értéket előállító iparszerkezet kialakításához. Gerschenkron szerint a kései iparosodás feltételezi az állami beavatkozást. Minél inkább periférián van egy ország, annál nagyobb szerep hárul az államra a gazdasági fejlődésben (Gerschenkron, 1962). Ugyanakkor a fejlődési folyamat során szükséges az elit közötti egyetértés azért, hogy koherens gazdaságpolitikát lehessen folytatni (Hirschman, 1968). Mindez felhívja a figyelmet a 20. század második felében kiemelkedő sikereket elért ázsiai gazdaságokra. Zhu (2002) szerint ezen országokban (a szerző Koreát és Tajvant vizsgálja) a külső katonai fenyegetés egységbe kovácsolta az elitet, és érdekeltté tette a gyors gazdasági

fejlődésben (Zhu, 2002). Ezek alapján úgy gondolom, hogy az ázsiai fejlesztő államok tapasztalatai nagyon fontos adalékokkal szolgálhatnak a kutatási téma jobb megértése és a kutatási kérdés megválaszolása kapcsán. Feltételezéseim szerint az egységes, fejlődésben érdekelt elit megléte kulcsfontosságú a gyors intézményi fejlődés, valamint a magasabb hozzáadott érték előállítását megcélzó ipari szerkezetváltások esetében. Mindez lehetővé teszi a gyors gazdasági és társadalmi fejlődést. A cikkben ezen feltételezéseket Dél-Korea és Szingapúr példáján keresztül szemléltetem. A cikk hat részből tevődik össze. A bevezetőt követően a közepes jövedelem csapdája néven elhíresült közgazdasági jelenséget, majd a fejlesztő állam szakirodalmát ismerheti meg az olvasó. Ezt követően kerül sor a két esettanulmány bemutatására. A cikket a mondanivaló összefoglalása és a következtetések megfogalmazása zárja.

2. A közepes jövedelem csapdája

Az alábbiakban bemutatásra kerülnek a közepes jövedelem csapdájával kapcsolatos legfontosabb ismeretek. Ennek során nagymértékben támaszkodom a fogalom megalkotóinak összefoglaló jellegű munkájára (Gill & Kharas, 2015). A szerzők a közepes jövedelmű országokat¹ sújtó lassú gazdasági növekedés jelenségére kerestek megoldást. A közepes jövedelmű országok túlnyomó többsége hosszú ideje nem képes a magas jövedelmű országok közé kerülni. Meghatározásuk szerint egy gazdaságpolitikai csapdáról van szó, amikor egy ország nem tudja összeegyeztetni a növekedési stratégiáját a gazdaság strukturális jellemzőivel. A csapda két típusát azonosították: a) igyekeznek fenntartani a munkaerő-intenzív feldolgozóiparra épülő exportvezérelt növekedést, a növekvő bérek miatti csökkenő komparatív előnyök ellenére. b) Az ország túl korán akar tudásalapú gazdasággá válni, ezért még nincs meg az intézményi alapozás. Gyenge minőségű felsőoktatás, fejletlen emberi tőke, korlátozott mennyiségű kockázati tőke, szabályozói korlátok, gyenge jogállamiság jellemzi. Ezek a korlátok lehetetlenné teszik az innováció vezérelte gazdaságot. A téma népszerűségének köszönhetően hamar megjelentek más megközelítést alkalmazó értelmezések is. *Az empirikus értelmezések* kiemelik, hogy a legtöbb ország egy szűk jövedelmi sávban marad hosszú ideig. A szakirodalom több ilyen jövedelmi sávot is említ. A legegyszerűbb megközelítés szerint 5000 és 10 000 dollár közötti reál GDP/fő esetében beszélhetünk a közepes jövedelem csapdájáról. Ebben a sávban egy egész csoportnyi ország található már huzamosabb ideje. *Az értelmezések harmadik csoportja* azon alapszik, hogy az ország lemarad a felzárkózásban a fejlett országokhoz

1 A Világbank 2020-as adatai szerint azok az országok tartoznak ide, ahol az egy főre jutó GNI 1,036 és 12,535 dollár között mozog. Forrás: <https://www.worldbank.org/en/country/mic>. Hozzáférve: 2022. 03. 11.

képeket. Általában az USA-hoz képest mérik a konvergenciát. Ennek alapján egy ország akkor kerül a közepes jövedelem csapdájába, ha megáll az USA-hoz történő felzárkózás. A tíz esztendő alatt létrejött szakirodalom bemutatásán túl a szerzők cikkükben hangsúlyozzák az olcsó munkaerőre épülő ipari termelés meghaladását, valamint az innováció és a demokratikus folyamatok fontosságát a csapda leküzdésében (Gill & Kharas, 2015). A szakirodalom láthatóan tágabban értelmezi a közepes jövedelem csapdáját annál, ahogyan a fogalom megalkotói tették. Győrffy Dóra (2021) a közepes jövedelem csapdáját úgy értelmezi, hogy az alacsony költségekre építő fejlődési modellről miként tud egy ország átállni a magas minőséget és innovációt előtérbe helyező növekedési modellre. A cikkben bemutatott friss szakirodalmi eredmények alapján a kérdés az, hogy az adott fejlettségi szinthez képest milyen minőségűek az intézmények. Gyors fejlődésre akkor van lehetőség, amikor a fejlettségi szinthez szükséges intézményi minőségnél jobbat alakítanak ki. Ide tartoznak a politikai szabadságjogok is, hiszen az innováció nem képzelhető el szabadság nélkül, a demokrácia pedig megakadályozza a politikai szereplőket a teremtő rombolásba történő beavatkozásban. A közepes jövedelem problémájának megoldásához tehát intézményi változásokra lenne szükség, azonban a korábbi fejlődési szakasz szereplői nem érdekeltek ezen változásokban. A fejlődési csapda és az intézményi csapda egymást erősíti (Győrffy, 2021). A közepes jövedelem csapdájának leküzdésénél tehát arra kell választ találni, hogy miként lehetséges a munkaerő-intenzív feldolgozóipar irányából az innovációra épülő növekedés felé haladni. Ennek során azt kell feltárni, hogyan mehetnek végbe az intézményi változások az előző fejlődési szakasz szereplőinek ellenállása ellenére, vagyis hogyan lehet legyőzni az intézményi csapdát.

A közepes jövedelem csapdájával kapcsolatos elméleti összefüggések megismerését követően térjünk rá az ázsiai fejlesztő állam bemutatására. Japán, Dél-Korea, Tajvan és Szingapúr sikeresen oldotta meg a közepes jövedelem csapdájából történő kilábalást. Fejlődési tapasztalataik tartalmazhatnak a közepes jövedelmű országok számára a jelenben is felhasználható elemeket, ezért nem csupán gazdaságtörténeti szempontból fontos és izgalmas ezen országok vizsgálata.

3. A fejlesztő államok elmélete. A megteremtett komparatív előnyök fontossága

Weiss (2000) szerint Japán, Korea és Tajvan tekinthető fejlesztő állammak az egyértelmű fejlesztési cél, a bürokratikus fejlesztési ügynökségek, valamint az állam és a magánszféra közötti intézményes kapcsolat miatt (Weiss, 2000). A politikai elit kezébe elegendő hatalom, autonómia és képesség összpontosul, ezáltal képes megalkotni és kivitelezni a fejlesztési célokat (Leftwich, 1995). A fejlesztő állam esetében a bürokrácia képzett, érdem alapján kiválasztott, egységes és lojális. Ez a képzett bürokrácia hidat képez az állam és a társadalom között, lehetővé

teszi az állam és a társadalom közötti egyeztetéseket, ugyanakkor el is szigeteli a politikai vezetőket a járadékvadász érdekcsoportoktól. A bürokrácia megteremti a fejlesztő állam beágyazott autonómiáját (Evans, 1995). Természetesen a fentebb említett országok sikerei láttán a fejlesztő állam egyes intézményi sajátosságai elterjedtek a délkelet-ázsiai régióban, ezen gazdaságokat azonban nem tekinthetjük fejlesztő államnak, mivel az állami autonómia megteremtése esetükben nem valósult meg (Benczes, 2009). A felsorolt jellemzők viszont Szingapúr esetében megfigyelhetők. A különbség csupán annyi, hogy a szingapúri iparpolitika a helyi magánvállalatok felhasználása helyett a külföldi cégek ösztönzése révén éri el a céljait (Huff, 1995; Pereira, 2006). Szingapúrra a fejlesztő állam globalizációhoz alkalmazkodott változataként tekinthetünk.

A fejlesztő államokra jellemző gazdaságpolitikai eszközöket a következőképpen összegezhetjük: a piac terelése (vagyis a piaci folyamatok közvetlen befolyásolása), megtakarítások és beruházások ösztönzése, komparatív előnyök megteremtése, makrogazdasági stabilitás biztosítása, emberi tőke képzése, politikai stabilitás biztosítása, a gazdasági növekedés társadalommal történő megosztása. A komparatív előnyök megteremtése során a kezdeti időszakban meglévő komparatív előnyök kiaknázásával megszerzett exportbevételeket fejlettebb iparágak kifejlesztésére használták. Vagyis az iparosodás a termékciklusok mentén zajlott le. A folyamat során az emberi tőke fejlesztése kiemelten fontos feladat volt, hiszen ki kellett nevelni az új iparág által igényelt képzett munkaerőt (Vigvári, 2009). A közepes jövedelem csapdájának leküzdése kapcsán a komparatív előnyök megteremtése és az emberi tőke fejlesztése kiemelt fontossággal bírt, mivel lehetővé tette a munkaerő-intenzív ágazatok leépítését, valamint a magas hozzáadott értéket előállító ágazatok meghonosítását.

4. Dél-Korea tapasztalatai. A komparatív előnyök megteremtése

A koreai félsziget történelme során erőteljes kínai hatásnak volt kitéve, ennek következtében komplex bürokrácia épült ki, a bürokrácia érdekeit kiszolgáló pedig elterjedt a konfucianizmus, egy szabályrendszer, amely az egyéntől a világ menetéhez történő alkalmazkodást és a társadalmi konvenciók elfogadását várja el. A 19. századra a korrupt bürokraták által uralt elzárkózó ország a környező hatalmak prédája lett (Muraközy, 2020). Az 1905-ben kezdődő japán gyarmati időszakban a helyi bürokratákat is nagy számban alkalmazó kormányzat közvetlenül beavatkozott az ipar fejlesztésébe. A japán tulajdonú nagyvállalatok olcsó hitelekhez, adókedvezményhez és egyéb irányú támogatásokhoz juthattak, de a helyi tulajdonú vállalkozások lehetőségei is növekedtek. Az amerikai katonai kormányzat Dél-Koreában a második világháborút követően megtartotta a gyarmati bürokráciát, továbbá a gazdaság pénzügyi rendszeren keresztül történő irányítása is fennmaradt. Ezeket az eszközöket az 1961-ben hatalomra kerülő Pak-rezsim

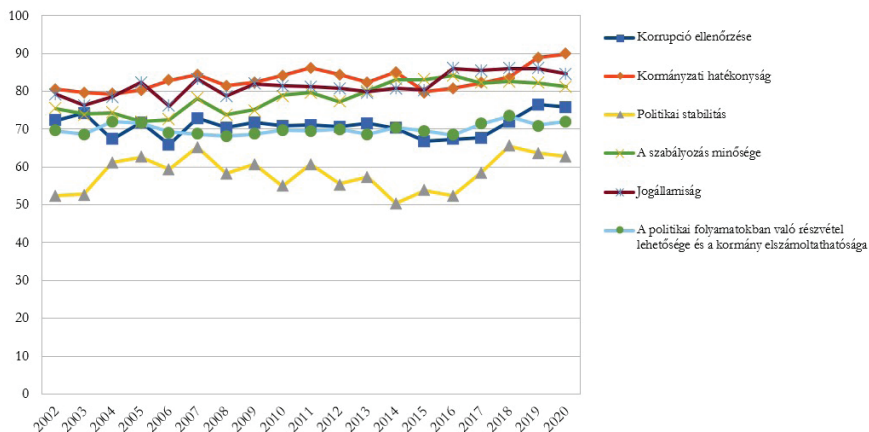
tudta megfelelően kiaknázni, mivel az elit célja ekkor már nem a járadékvadászat volt, hanem a gyors gazdasági fejlődés. Az üzleti szféra esetében is megfigyelhető a gyarmati időszak folytatódása. A sikeres Dél-Koreai nagyvállalatokat zömében olyan vállalkozók alapították, akik a gyarmati időszakban szereztek üzleti tapasztalatokat, vagyis megtanulták az állammal való együttműködés menetét (Kohli, 1994, 1997). A japán gyarmati múlt fejlesztési és vezetési tapasztalatai jelentős hatással voltak az 1961 után kiépülő fejlesztő államra.

Az 1950 és 1953 között dúló koreai háborút követően nem fenyegetett egy újabb északi támadás, ezért az elitet nem sürgette az iparosítás kényszere (Zhu, 2002), az Egyesült Államok segélyei pedig az import 5/6-át fedezték ebben az időszakban (Cuming, 1984). Ilyen körülmények között az 1948-tól 1960-ig uralkodó Li rezsim alatt a feltörekvő nagyvállalatok számára a külföldről érkező források korrupció útján történő megszerzése bizonyult a legjövődelmesebb üzletnek (Kim, 1976). A korrump rezsim leváltását követően átmeneti kormányok következtek. Az instabilitást kihasználva 1961 májusában Pak Chong Hi vezetésével katonai hatalomátvétel zajlott le (Kim, 2004). Az 1960-as években az északi fenyegetés növekedett, ugyanakkor az Egyesült Államok katonai és gazdasági szerepvállalásában a csökkenés jelei mutatkoztak. Emiatt az új rezsim fennmaradása a gazdasági fejlődéstől függött (Zhu, 2002). A Pak-rezsim a gazdaság fejlesztését a magánszféra bevonása révén valósította meg. Együttműködésük érdekében a legfontosabb nagyvállalatok (csebolok) vezetőit megfélemlítették, majd a támogatandó iparágakat a kiválasztott nagyvállalatok között szétosztották. Az állam felügyelő és koordináló szerepe kulcsfontosságú volt a gazdaságfejlesztési folyamatban, amit a fiatal, képzett és lojális bürokrácia létrehozása tett lehetővé. A fejlesztő állam kialakítása felé vezető úton a harmadik fontos lépés a bankrendszer államosítása volt, amit követően a nagyvállalatok kiszolgáltatottá váltak az állami hiteleknek (Kim, 2004). Az állam gazdasági beavatkozásai vámok, kvóták, exporttámogatások, kedvezményes hitelek és hitelgaranciák formáját öltötték. Ezen támogatásokért cserébe a kiválasztott nagyvállalatoknak teljesíteni kellett az exportcélokat (Amsden, 1989). A sikeres fejlesztéspolitikának köszönhetően az exportbevételek megtízszereződtek az 1970-es évekre, a reálbérek növekedtek, ugyanakkor megjelent egy igen erőteljes politikai ellenzéke a kormánynak. Az 1970-es évek elején (az USA csapatkivonási terveire és a belső feszültségre reagálva) Korea a nehézipar és a vegyipar kifejlesztésébe kezdett (Kim, 2004). Az évtized végére Korea munkaigényes termékeket exportált Nyugatra, és tőkeigényes termékeket exportált a fejletlen országokba (Cumings, 1984). 1971 és 1984 között a nehézipar aránya az iparstruktúrán belül 40 százalékról 60 százalékra emelkedett (Amsden, 1989). A Pak-rendszer során az oktatás alkalmazkodott az ipar igényéhez. Az alap- és középfokú oktatás mindenki számára elérhető volt, a felsőoktatási keretszámokat azonban ellenőrzés alatt tartották (Kim, 2002). 1979-ben Pak merénylet áldozata lett, a hatalmat 1980-ban Cson Duhvan ragadta magához. A

rezsím erőteljes társadalmi nyomásnak volt kitéve, melynek eredményeként 1987-ben szabad választásokra került sor. Gazdasági szempontból az évtized legfontosabb fejleménye a pénzügyi dereguláció megindulása és a bankprivatizáció, amit kihasználva a csebolok az államot megkerülve juthattak finanszírozáshoz, és gyors növekedésnek indultak (Minns, 2001). A 90-es évek elején tovább folytatódott a fejlesztő állam intézményeinek lebontása. Megszüntették a Gazdaságtervezési Hivatalt, amely a külföldi források felügyeletét látta el, valamint lehetővé vált a korlátlan külföldi hitelfelvétel a bankok és a vállalatok számára (Lim & Jang, 2006). Az oktatás terén fontos változás az intézmények deregulációja, az oktatás gyakorlatorientáltabbá vált, az információs technológia pedig a tanterv része lett (Kim, 2002). A pénzügyi liberalizáció miatt a nagyvállalatok adósságállománya jelentősen emelkedett, amit a szabályozás hiányosságaiból adódó szerkezeti és hatékonyságbeli gondok kísérték. Emiatt 1997 őszén súlyos pénzügyi válságba került az ország (Cho, 2010). A válság során visszaszerzett autonómiájának köszönhetően a kormányzat gyökeres reformokat hajtott végre a nagyvállalatok, a pénzügyi rendszer és a munkapiac esetében. A reformok eredményeként jól szabályozott, versenyképes, tőkeerős és piacorientált pénzügyi rendszer jött létre. A vállalati szektor esetében megszüntették az egymást átfedő vagy fölösleges kapacitásokat, nőtt az átláthatóság, a szektor a tőzsdéi finanszírozás felé fordult. A munkapiac rugalmasabbá vált (Hundt, 2005). Az állami beavatkozások erőteljesebbek maradtak a válságot követően is. Elsősorban az innovatív kkv-kat támogatják (Koo, 2013). Az új technológiák megszerzése szempontjából nagy hangsúly helyeződik a külföldi közvetlen tőkeberuházások (FDI) vonzására (Nicolas et al. 2013). A társadalom elvárja a gazdasági jólét emelkedését, legitimációs szerepet tölt be, ezért a gazdasági növekedés biztosítása továbbra is az állam legfontosabb célkitűzése (Kalinowsky, 2008). A válság során a fejlesztő állam visszanyerte autonómiáját, alkalmazkodni tudott a globalizáció feltételeihez, ezért tovább tud működni. Mindez a demokratikus folyamatok megtorpanására enged következtetni, amit a Világbank WGI-indikátorai igazolnak is (lásd 1. ábra)². A kormányzati indikátorok szerint az állami szervek igen hatékonyak, ugyanakkor a demokrácia, a politikai stabilitás, valamint a korrupció ellenőrzése terén vannak lemaradások³.

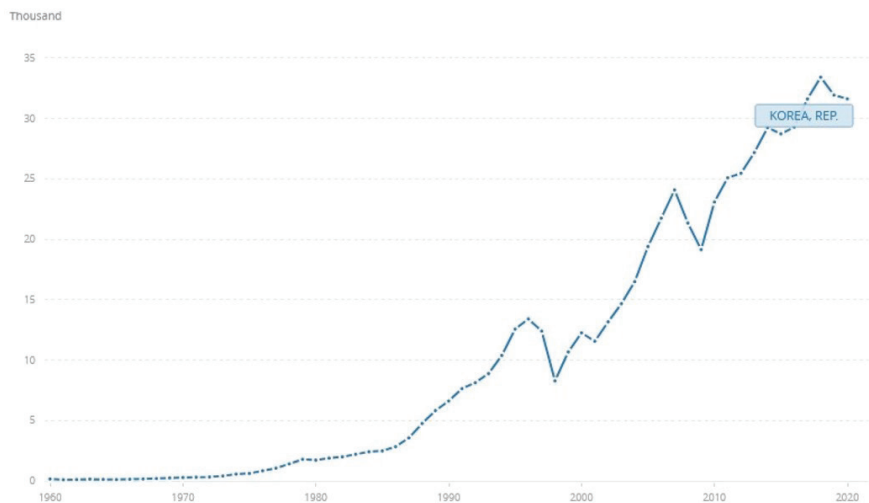
2 A Világbank WGI (Worldwide Governance Indicators) indikátorai hat aggregált indikátor segítségével mérik a kormányzás minőségét és a kormányzatok hatékonyságát: politikai folyamatokban való részvétel lehetősége és a kormány elszámoltathatósága, jogállamiság, a szabályozás minősége, politikai stabilitás, kormányzati hatékonyság, korrupció ellenőrzése. Az országok közötti rangsor alapján értékeljük a WGI-indikátorokat. Ez azt mutatja meg, hogy több mint 200 vizsgált ország közül hány százalék rendelkezik rosszabb mutatókkal. Tehát egy 90 pontos eredmény azt jelenti, hogy a vizsgált országok 90 százaléka rosszabb eredményt kapott.

3 A kormányzás azokat az intézményeket és hagyományokat jelenti, amelyeket egy ország hatóságai alkalmaznak. Ide tartoznak azok a folyamatok, amelyek szerint a kormányokat kivá-

1. ábra. A koreai WGI-indikátorok

Forrás: <http://info.worldbank.org/governance/wgi/>. Hozzáférve: 2022. 04. 09.

2. ábra. Az egy főre jutó reál GDP alakulása 1960 és 2020 között (jelenlegi USD-ben kifejezve)

Forrás: data.worldbank.org. Hozzáférve: 2022. 04. 06.

lasztják, ellenőrzik és leváltják. Ezen túlmenően ide tartoznak a kormányzat képességei, hogy hatékonyan megalkossa és kivitelezze politikáit. Továbbá ide tartozik a gazdasági és társadalmi együttműködések irányító intézmények állampolgárok és a kormányzat részéről történő tiszteletben tartása. <http://info.worldbank.org/governance/wgi/> Hozzáférve: 2022. 04. 09.

Ahogy azt a 2. ábra szemlélteti, az egy főre jutó GDP egy nagyon alacsony szintről indulva gyorsan növekedett a 70-es évektől kezdődően, ezáltal a közepes jövedelem csapdájának legegyszerűbb empirikus értelmezése szerinti 5000 és 10 000 közötti szintet a 90-es évek elején sikerült meghaladja a gazdaság. Az egyértelmű fejlesztési cél, a japán gyarmati államtól örökölt, de azután sokszor továbbfejlesztett, korszerűsített intézményrendszer, a képzett munkaerő, valamint a gyenge érdekcsoportok tették lehetővé ezt a sikert. Ilyen feltételek mellett lehetőség volt a komparatív előnyök megteremtésére, vagyis az állam képes volt megvalósítani az iparszerkezet rendszeres korszerűsítését és a munkaerő képzését, ami a jövedelmek emelkedéséhez vezetett. A folyamat eredményeként Korea az alacsony költségekre építő fejlődési modelltől át tudott állni a magas minőséget és innovációt előtérbe helyező növekedési modellre, ezáltal legyőzte a közepes jövedelem csapdáját. Ugyanakkor a 2. ábra adatai azt is megmutatják, hogy a vezető gazdaságokhoz történő felzárkózás még nem fejeződött be. A teljes felzárkózás a demokratikus folyamatok elmélyülését feltételezi.

5. Szingapúr tapasztalatai. Egyre magasabb hozzáadott értéket előállító FDI vonzása

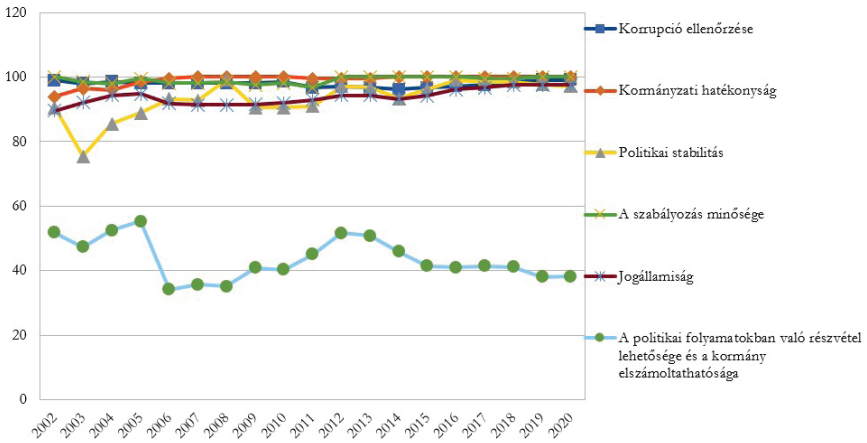
Szingapúr esetében a fejlesztő állam tevékenysége 1965 után vette kezdetét, amikor az egykori brit gyarmat a Maláj Föderációból kilépni kényszerült. Az erőforráshiány és a kicsi belső piac miatt a Lee Kuan Yew vezette Népi Akciópárt (PAP) az új állam gazdasági fejlődését külföldi közvetlen tőkeberuházások (FDI) vonzására alapozta. Ebben a kezdeti időszakban az önálló Szingapúr állam több veszélyforrásnak volt kitéve. Egyrészt a kínai kulturális forradalmat követően megerősödött a kommunista tevékenység Szingapúrban, mivel a gazdaságot sújtó munkanélküliség kedvezett a propagandának. Másrészt a multietnikumú államban etnikai villongások robbantak ki 1963-ban a kínai többség és a maláj kisebbség között. Ennek eredménye volt a Maláj Föderációból történő kényszerű kilépés, minek következtében Szingapúr elveszítette piacait. Harmadrészt a szomszédos Indonézia felől katonailag is fenyegetve volt az ország (Li, 2000). A PAP-elit tehát több okból is érdekelt volt a gyors fejlődésben, amit a kicsi belső piac folytán FDI-vonzás révén kívánt elősegíteni.

Az FDI-beáramlásra épülő iparfejlődést a szingapúri állam erőteljes ösztönzőkkel segítette. Az FDI-ösztönző politika sikeressége érdekében először forrásokat kellett teremteni. Ezt a lakosság kötelező jellegű társadalombiztosítási hozzájárulásai révén valósították meg. A CPF-hozzájárulást a munkáltató és az alkalmazott közösen fizeti, a befizetett összeg névre szóló számlákon halmozódik. A nyugdíjon és az egészségügyi kiadásokon túl a megtakarítások felhasználhatók még lakásvásárlásra vagy a gyerekek tanulmányi kiadásainak fedezésére (Koh et al. 2007). A CPF a megtakarításokat államkötvényekbe fekteti, ezért a

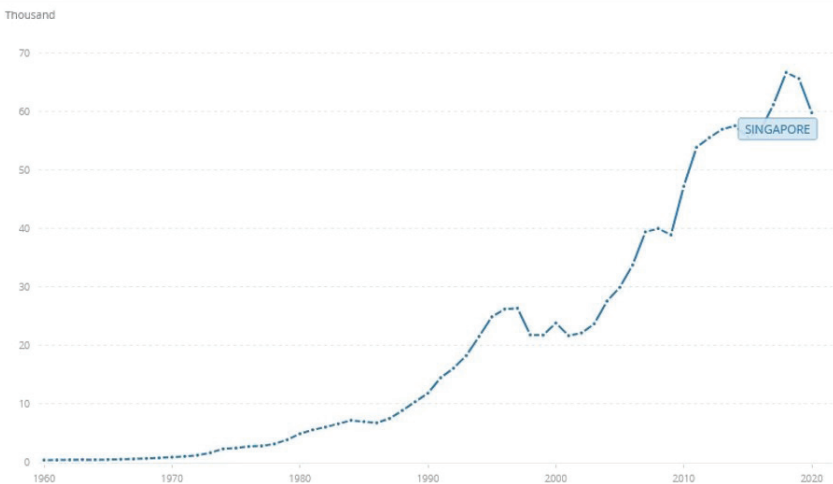
szingapúri állam olcsó hitelekhez jut, ami lehetőséget teremtett az FDI-vonzásra épülő iparpolitika finanszírozására külföldi eladósodás nélkül (Phang, 2001). A külföldi vállalatokat adókedvezmény és fejlett infrastruktúra (Huff, 1999), továbbá az ipar aktuális igényei szerint képzett munkaerő várta (Tan, 2005). A munkaerő a szakszervezetek elnyomása folytán békés volt (Yeung, 2005), az adminisztrációt pedig korrupciómentessé tették a szigorú korrupcióellenes intézkedések (Quah, 2007). Az FDI-ösztönző politika hatására gyors gazdasági növekedést tapasztalt meg Szingapúr, a transznacionális vállalatok (TNC) azonban csupán olcsó ipari termelést folytattak az országban (Grice & Drakkakis-Smith, 1985). Az 1970-es években az ország alacsony bérekre épülő versenyképessége visszaesett. Válaszul a kormányzat a tőkeigényesebb ágazatokat kívánta meghonosítani, ennek érdekében béremeléseket irányzott elő (Huff, 1987). A béremelések hatására minőségváltás zajlott le a beáramló FDI tekintetében, aminek köszönhetően Szingapúr olcsó termelőbázisból regionális ellenőrző és irányítóközponttá vált. A folyamatot a munkaerő átképzése kísérte (Yeung, 2005). Az iparstruktúra átalakulása nyomán az 1980-as években megkezdődött a munkaigényes termelés kiszervezése (Yeung, 2000). Az új, addig Szingapúrban nem létező, magas hozzáadott értéket előállító iparágak meghonosítását célzó politika a későbbiekben is folytatódott. Posztindusztriális stratégiájában Szingapúr a tudásigényes ágazatok vonzására összpontosít (Pereira, 2006). A fentiekben bemutatott kiemelkedő gazdasági sikerek a szingapúri belpolitikára is erőteljes hatást gyakoroltak. A szingapúri politikai rendszer kapcsán elmondható, hogy Szingapúr technikai értelemben demokrácia, a kormány demokratikus választásokon nyer felhatalmazást (Hwee, 2002). Az 1980-as években megerősödő ellenzéki hangokra válaszul ugyanakkor számos változtatást hajtottak végre a választási szabályokon, amelyek a PAP-nak kedveznek (Mutalib, 20002; Tey, 2008), a sajtó erősen cenzúrázva van (Bokhorst-Heng, 2002), a civil társadalom pedig el van nyomva, szerepe csupán az, hogy a kormányzat munkáját segítse. A végső szó mindig a hatóságoké (Lee, 2002). A demokratikus folyamatok terén tapasztalható hiányosságok ellenére a lakosság körében egyetértés van annak tekintetében, hogy a PAP jól végzi munkáját. Ezt még az ellenzéki pártok sem kérdőjelezik meg, feladatuknak a parlamenti jelenlétet tekintik. Az FDI-beáramlásra épülő iparosítás következtében a helyi ipari érdekcsoportok nem tudtak megerősödni, emiatt a munkások kiszolgáltatottak az állami iparfejlesztési program sikerének. Csak a PAP-kormány iparpolitikája képes jólétet biztosítani a lakosság számára, ezért Koreával ellentétben nem történt meg az elit leváltása. A kormány hatalmon maradásának kulcsa a jólét folyamatos növekedése (Pereira, 2008). A 3. ábrán bemutatott WGI-indikátorok alátámasztják a fentebb leírtakat. A szingapúri intézményrendszer igen jó minőségű, az állam kiváló képességekkel rendelkezik, amelyek a sikeres FDI-vonzás alapfeltételei. Ugyanakkor a politikai folyamatokban való részvétel lehetősége és a kormány elszámoltathatósága elnevezésű mutató igen gyenge,

vagyis a demokratikus folyamatok terén komoly lemaradása van az országnak. A lakosság a jólét növekedésére szavaz, ez legitimálja a rezsimit. A gazdasági növekedés tehát továbbra is az állam legfontosabb célja.

3. ábra. A szingapúri WGI-indikátorok

Forrás: <http://info.worldbank.org/governance/wgi/>. Hozzáférve: 2022. 04. 09.

4. ábra. Az egy főre jutó reál GDP alakulása 1960 és 2020 között (jelenlegi USD-ben kifejezve)

Forrás: data.worldbank.org. Hozzáférve: 2022. 04. 06.

A 4. ábrán látható, hogy az állam sikeres iparpolitikájának köszönhetően Szingapúrban az egy főre jutó GDP már a 80-as évek közepére meghaladta a 10 000 dollárt, vagyis a legegyszerűbb empirikus értelmezés szerint sikerült leküzdeni a közepes jövedelem csapdáját. A PAP-elit az FDI-vonzásban látta meg a gyors ipari és társadalmi fejlődés lehetőségét. Ezért a brit birodalomtól örökölt szingapúri intézményrendszer folyamatosan fejlődött, hogy lehetővé tegye az FDI-vonzásra épülő iparosítást. Az FDI-vonzás segítségével az iparszerkezet korszerűsödött, az elavult ágazatok pedig kiszervezésre kerültek. Az oktatási rendszer eközben igyekezett lépést tartani az ipar növekvő követelményeivel. A leírt folyamat eredményeként Szingapúr az iparosodása kezdetén jellemző alacsony költségekre építő fejlődési modellről át tudott állni a magas minőséget és innovációt előtérbe helyező növekedési modellre. Az ország sikeresen legyőzte a közepes jövedelem csapdáját⁴.

6. Összefoglalás és következtetések

A cikkben arra kerestem válaszokat, hogy miként lehetséges a munkaerő-intenzív feldolgozóipar irányából az innovációra épülő növekedés irányába haladni. Ezzel kapcsolatban hangsúlyoztam a gyors ipari szerkezetváltást és az innovációt támogató intézményrendszer kiépítésének fontosságát. A kérdés megválaszolása során Dél-Korea és Szingapúr fejlődési tapasztalataira támaszkodtam. Korea a 19. század végén fejlett bürokráciával rendelkezett, amit 1905-től a japán megszállók felhasználtak a fejlesztési célok elérésére. A bürokrácia megtanulta a piac állam által történő terelésének módszereit, melynek érdekében a japánok fejlett pénzügyi rendszert is kiépítettek Koreában. Ezen képességek, tapasztalatok fennmaradtak a 2. világháborút követően is, ezért az 1961-ben hatalomra kerülő, az északról érkező háborús fenyegetés miatt a gazdaság fejlődésében érdekelt Pak-rezsím fel tudta használni őket. Segítségükkel lehetőség volt a komparatív előnyök megteremtésére, vagyis a magasabb hozzáadott értéket előállító ágazatok meghonosítására. A társadalmi erőviszonyok a gyors gazdasági fejlődés eredményeként lassan megváltoztak, ezért az 1980-as években demokratikus folyamatok vették kezdetüket. A fejlesztéspolitika alkalmazkodott a demokratikus keretekhez és a globalizált világgazdaság követelményeihez. Az ázsiai pénzügyi válságnak ebben jelentős szerepe volt. Napjainkban az iparpolitika az FDI-vonzást és az innovációt helyezi előtérbe. A munkaerő képzése az ipar szükségleteivel párhuzamosan

⁴ Szingapúr 4. ábrán is megfigyelhető kiváló teljesítményével kapcsolatban érdemes megjegyezni, hogy a hasonló számú lakossággal rendelkező, hasonló FDI-alapú iparosítási stratégiát folytató Írországból (Vigvári, 2009) 2000 és 2020 között a Világbank adatai alapján 26 ezerről 85 ezerre emelkedett az egy főre jutó GDP. Ebből arra lehet következtetni, hogy Szingapúr felzárkózása még nem ért véget.

haladt, az ipar igényeit vette figyelembe. Az FDI-vonzás és az innováció feltételezi a jó minőségű intézményrendszert. Ennek megfelelően a WGI-indikátorok kiváló állami képességekről, fejlett intézményrészerről tanúskodnak, habár a demokratikus folyamatok terén van lemaradás.

Az intézményi csapda legyőzését az tette lehetővé, hogy az elit érdekelt volt a gyors fejlődésben és ezért hajlandó volt a szükséges intézményi változásokat eszközölni. A sikert az is segítette, hogy az érdekcsoportok gyengék voltak a gyors gazdasági fejlődés időszakának kezdetén, így az állami fejlesztési célokat számottevő társadalmi ellenállás nélkül lehetett végrehajtani. A gyarmati korból származó intézményrendszer fejlett volt, ez a fejlett intézményrendszer azonban a Pak-rezsim alatt számottevő átalakuláson ment keresztül, hogy lehetővé tegye a gazdaság gyors növekedését. A jövedelem emelkedése az érdekcsoportok megerősödésével járt, ami demokratikus folyamatokat indított el. A demokratikus és a piaci intézmények fejlődése kísérte a közepes jövedelmi szint elhagyását a 80-as évek végén. Azonban a demokratikus folyamatok miatt meggyengült állami autonómia az ázsiai pénzügyi válság során megerősödött. Emiatt a kormányzat érdekeltsége az ipari fejlődés előmozdításában napjainkig fennmaradt, hiszen a gazdasági sikerek a legitimáció fontos részét képezik. A fejlett intézményrendszer ellenére a demokratikus folyamatok terén lemaradás tapasztalható, vagyis a demokratikus átalakulás még nem fejeződött be, ahogyan a felzárkózás sem a vezető gazdaságokhoz. A további intézményi fejlődés elősegítheti a felzárkózást.

Szingapúr képzett bürokráciát és jó minőségű intézményeket örökölt a Brit Birodalomtól. 1965 után a már meglévő intézményeket fejlesztették tovább. A külső (és belső) fenyegetettség Szingapúr esetében is a gyors gazdasági fejlődésben tette érdekeltté az elitet. A társadalmi érdekcsoportok gyengék voltak, hiszen az FDI-ösztönzésre épülő iparfejlesztés miatt a helyi ipari elit nem tudott megerősödni, a munkások pedig a PAP-kormány iparpolitikájától függtek. A munkaigényes ipari fejlődés lehetőségei a 70-es évek végére kifulladásra emiatt a következő évtizedben a magasabb hozzáadott értéket előállító termelés meghonosítása és a túlhaladott ágazatok kiszervezése került előtérbe. Ez a megközelítés jelenleg is tart, a szingapúri iparpolitika a tudásigényes ágazatok meghonosítására helyezi a hangsúlyt, vagyis a komparatív előnyök megteremtésére fókuszál. Az oktatási rendszer célja eközben az ipar számára szükséges emberi tőke képzése. A WGI-indikátorok kiemelkedő kormányzati képességekről tanúskodnak, hiszen a sikeres FDI-vonzás feltételezi a jó minőségű intézményeket. Ugyanakkor a politikai folyamatokban való részvétel lehetősége és a kormány elszámoltathatósága elnevezésű mutató igen gyenge eredményekről tanúskodik. Nem véletlen, hogy Koreával ellentétben Szingapúrban nem történt elitváltás az elmúlt hat évtizedben. Az ellenzék parlamenti reprezentációja terén történt némi előrelépés a 80-as évek óta, de a munkások kiszolgáltatott-

sága miatt a kormányzó párt pozíciói stabilak. A jólét növekedése legitimálja a rendszert, ezért a gazdasági növekedés továbbra is az állam legfontosabb célja.

Szingapúr esetében is megfigyelhető, hogy az erőteljes állami beavatkozás, az egyértelmű fejlesztési cél, a fejlettségi szinthez képest jó minőségű intézményrendszer révén és az érdekcsoportok kiszolgáltatottsága, gyengesége folytán lehetőség volt gyorsan elérni a közepes jövedelem szintjét. Az eredendően fejlett intézményrendszer gyors fejlődésen ment át, elősegítve a gazdasági célok megvalósítását. A közepes jövedelem szintjén elindultak demokratikus folyamatok, de a szigetország sajátosságai miatt nem volt mód a kormány leváltására, mivel a lakosság kiszolgáltatott a PAP politikájának. A demokratikus folyamatok csak lassan haladnak előre. A fejlett és folyamatosan fejlődő intézményrendszer segítette a közepes jövedelem csapdájának elhagyását, a gazdaság folyamatosan halad a magasabb hozzáadott értéket előállító ágazatok irányába, a termelékenység növekszik.

A gazdasági fejlődésben érdekelt elit létezése és a társadalmi érdekcsoportoktól való viszonylagos autonómiája fontos tapasztalata az esettanulmányoknak. Ez tette lehetővé az intézményi csapda legyőzését mindkét gazdaságban. A gyors intézményi fejlődés jelentős gazdasági átalakulást eredményezett már a két ország fejlődésének kezdeti szakaszában is. A 60-as és 70-es évek gazdasági sikerei demokratikus folyamatokat indítottak el, vagyis az intézményi fejlődés és gazdasági növekedés kéz a kézben haladt az elmúlt évtizedekben. A demokratikus folyamatok terén vannak lemaradások mindkét esetben, a gazdaságok felzárkózása azonban még nem fejeződött be teljesen. Vagyis az esettanulmányokban szereplő országok tapasztalatai szerint az elitkonszenzus a fejlesztési célok érdekében, a jó minőségű intézmények, ezek között a demokratikus folyamatok és a jogállamiság, valamint a fejlett, az ipar igényeit figyelembe vevő oktatási rendszer elengedhetetlen a gazdasági növekedés (újbóli) beindításához és a felzárkózáshoz.

Irodalomjegyzék

- Amsden, A. H. (1989). *Asia's Next Giant*. Oxford University Press.
- Benczes, I. (2009). Erős állam, gyenge társadalom. A fejlesztő állam intézményi perspektívában. In: Gy. Csáki (Ed.), *A látható kéz. A fejlesztő állam a globalizációban* (pp. 35–65). Napvilág Kiadó, Budapest.
- Bockhorst-Heng, W. (2002). Newspapers in Singapore: a mass ceremony in the imagining of the nation. *Media, Culture and Society*. SAGE Publications, 24, 559–569.
- Cho, D. (2010). Responses of the Korean economy to the global crisis: another currency crisis? *Conference on global economic crisis: impacts, transmission, and recovery*. Working paper, 2. Elérhető: <http://www.ssc.wisc.edu/~mchinn/02Cho-Aug2010.pdf>. Letöltve: 2014. 10. 05.

- Cumings, B. (1984). The Origins and Development of the Northeast Asian Political Economy: Industrial Sectors, Product Cycles and Political Consequences. *International Organization*, 38 (1), 1–40.
- Evans, P. (1995). *Embedded Autonomy*. Princeton University Press.
- Hirschman, A. O. (1968). The political economy of import-substituting industrialization in Latin America. *The Quarterly Journal of Economics*, 82(1), 1–32.
- Huff, W. G. (1987). Patterns in the economic development of Singapore. *The Journal of the Developing Areas*, 21(3), 305–326.
- Huff, W. G. (1995). The developmental state, government, and Singapore's economic development since 1960. *World Development*, 23(8), 1421–1438.
- Huff, W. G. (1999). Singapore's economic development: four lessons and some doubts. *Oxford Development Studies*, 27(1), 33–55.
- Hundt, D. (2005). A legitimate paradox: neo-liberal reform and the return of the state in Korea. *The journal of development studies*, 41(2), 242–260.
- Hwee, Y. L. (2002). Electoral politics in Singapore. In A. Croissant (Ed.), *Electoral Politics in Southeast and East Asia* (pp. 203–232).
- Gerschenkron, A. (1962). *Economic backwardness in historical perspective. A book of essays*. The Belknap Press of Harvard University Press.
- Grice, K. & Drakakis-Smith, D. (1985). The role of the state in shaping development: Two decades of growth in Singapore. *Transactions of the Institute of British Geographers*. New Series, 10(3), 347–359.
- Gill, I.S., & Kharakas, H. (2015). *The Middle-Income Trap Turns Ten*. World Bank Group, Development Economics Vice Presidency, Development Policy Department. Policy Research Working Paper, 7403.
- Gyórfy, D. (2021). Felzárkózási pályák Kelet-Közép-Európában két válság között. *Közgazdasági Szemle*, 68(1), 47–75.
- Koo, Y. (2013). Evolution of industrial policies and economic growth in Korea: challenges, crises and responses. *European Review of Industrial Economics and Policy*, 7. Retrieved May 27, 2016, from <http://revel.unice.fr/eriep/index.html?id=3598>.
- Koh, B. S. K., Mitchell, O. S., Tanuwidjaja, T., & Fong, J. (2007). *Investment patterns in Singapore's Central Provident Fund system*. Cambridge University Press.
- Kohli, A. (1994). Where do high growth political economies come from? The Japanese lineage of Korea's "developmental state". *World Development*, 22(9), 1269–1293.
- Kohli, A. (1997). Japanese colonialism and Korean development: A reply. *World Development*. 25(6), 883–888.
- Kim, G. (2002). Education policies and reform in South Korea. *Secondary education in Africa: Strategies for renewal*. World Bank working paper series, 29–41.
- Kim, H. (2004). *Korea's development under Park Chung Hee*. Routledge Courzon.
- Leftwich, A. (1995). Bringing politics back in: towards a model of the developmental state. *The Journal of Development Studies*, 31(3), 400–427.

- Li, K. J. (2000). *A Szingapúr sztori*. MTA világgazdasági kutatóintézet, Budapest.
- Lim, H., & Jang, J. (2006). Between neoliberalism and democracy: the transformation of the developmental state in South Korea. *Development and Society*, 35(1), 1–28.
- Muraközy L. (2020). A koreai rejtély – Remetéből világpolgár. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Mutalib, H. (2002). Constitutional-electoral reforms and politics in Singapore. *Legislative Studies Quarterly*, 27(4), 659–672.
- Minns, J. (2001). Of miracles and models: The rise and decline of the developmental state in South Korea. *Third World Quarterly*, 22(6), 1025–1043.
- Nicolas, F., Thomsen, S. & Bang, M. (2013). Lessons from investment policy reform in Korea. *OECD working papers on international investment*, 2. Retrived March 03, 2016, from <http://dx.doi.org/10.1787/5k4376zqcpf1-en>.
- Phang, S. Y. (2001). Housing policy, wealth formation and the Singapore economy. *Housing Studies*, 16(4), 443–459.
- Pereira, A. A. (2006). Biotechnology foreign direct investment in Singapore. *Transnational Corporations*, 15(2), 99–124.
- Pereira, A. A. (2008). Whiter the developmental state? Explaining Singapore's continued developmentalism. *Third World Quarterly*, 29(6), 1189–1203.
- Quah, J. S. T. (2007). Combating corruption Singapore-style: lessons for others asian countries. *Maryland Series in Contemporary Asian Studies*, 2, 1–82.
- Tan, C. (2005). The potential of Singapore's ability driven education to prepare students for a knowledge economy. *International Education Journal*. Vol. 6. No. 4. pp. 446–453.
- Tey, T. H. (2008). Singapore's electoral system: government by the people? *Legal Studies*. Vol. 28. No. 4. pp. 610–628.
- Vigvári Gábor (2009). Változó szerepek. In Gy. Csáki (Ed.), *A látható kéz: A fejlesztő állam a globalizációban*. Budapest. Napvilág.
- Weiss, L. (2000). Developmental states in transition: adapting, dismantling, innovating, not „normalizing”. *The Pacific Review*, 13(1), 21–55.
- Yeung, H. W. (2000). State intervention and neoliberalism in the globalizing world economy: lessons from Singapore's regionalization programme. *The Pacific Review*, 13(1), 133–162.
- Yeung, H. W. (2005). Institutional capacity and Singapore's developmental state. In H.E.S. Nesedurai (Ed), *Globalization and economic security in East Asia: governance and institutions* (pp. 85–106). London. Routledge.
- Zhu, T. (2002). Developmental States and Threat Perceptions in North-East Asia. *Conflict, security and development*, 2(1), 5–30.

